

GRÖNA BURGAR KARTAN

Så sprider sig gröna burgare över Sverige

Välkommen till Gröna burgarkartan

Nu släpper MAX Burgers för första gången försäljnings- och klimatsiffror i den första upplagan av Gröna burgarkartan som visar i vilka län, städer och stadsdelar vi äter mest gröna burgare, dvs måltider som är växtbaserade eller lakto-ovo vegetariska, vuxit sig starkast. Inte oväntat är det storstäderna som leder utvecklingen där Medborgarplatsen i Stockholm och Partille utanför Göteborg sticker ut. Men även i mindre orter som Åre och städer som Kalmar, Lund, Nyköping, Mjölby och Uddevalla äts det mer gröna burgare än i resten av landet. Ändå är det Trollhättan som toppar listan över var man äter de mest klimatsnåla burgarna, eftersom att äta grönt inte alltid är detsamma som att äta med låg klimatpåverkan.

Rapporten visar att de gröna måltiderna stod för 18,23 procent av MAX Burgers försäljningsvolym under 2020. Försäljningen har alltså niodubblats jämfört med 2015 när den var 2,06 procent, vilket innebär en ökning med hela 16,17 procentenheter på bara sex år.

Eftersom det är valår har vi även ställt frågan till samtliga riksdagspartier om vilka åtgärder man vill vidta för att ställa om det svenska matsystemet för att nå 1,5 graders målet samt låtit mat- och klimatexperterna Anna Richert, WWF, Fredrik Hedenus, Chalmers och Elin Rööf, SLU kommentera partiernas svar. Experterna påpekar bland annat att partierna visserligen anger åtgärder för att ställa om produktionen i en mer fossilfri riktning men saknar mål för en hållbar och hälsosam matkonsumtion. Läs mer på sidan 17.

I rapporten används MAX Burgers försäljningsstatistik från 2020 av gröna måltider från dåvarande 143 egna restauranger med drygt 50 miljoner gäster om året i Sverige, Norge och Polen. Uppgifterna om klimatpåverkan bygger på vår analys av hela verksamhetens påverkan på klimatet från jord till bord, där även gästernas transport till restaurangen räknas in. Statistik och uppgifter har brutits ned till län, städer och stadsdelar.

Innehållsförteckning

Axplock från rapporten	4
Gröna burgarkartan	5
Intervju med Richard Bergfors, vd på MAX Burgers	6
Här äter vi mest gröna burgare	7
Rätt i tiden med godare burgare	9
Medborgarplatsen centrum för växtbaserat	10
Tre myter om att äta grönt	12
Här äter vi med lägst klimatpåverkan i Sverige	15
Polska gäster äter mer grönt än svenskar	16
Enkät till riksdagspartierna om hur vi ska nå 1,5 graders målet	17
Så här tycker mat- och klimatexperterna om riksdagspartiernas politik	24

Vegetarisk

Grilloumi®burgaren är storsäljaren bland de gröna burgarna med ett klimatavtryck på 0,8 CO₂e/kg

Vegansk

BBQ Plant Beef är en helt växtbaserad burgare med ett klimatavtryck på 0,5 CO₂e/kg

Grön burgare

Alla våra lakto-ovo vegetariska och växtbaserade burgare

Liten ordlista

Gröna burgare:

Måltider som är växtbaserade eller lakto-ovo vegetariska, i folkmun används **vego** ofta som samlingsnamn för lakto-ovo och växtbaserad mat.

Växtbaserad:

Växtbaserad mat innehåller inte något animaliskt protein. I vardagsmun används begreppen **vegetariskt** och **veganskt** som synonymer till växtbaserat.

Lakto-ovo vegetarisk:

Mat som innehåller animaliska proteiner från mejeri eller ägg men i övrigt är växtbaserad.

MAX Burgers har idag Sveriges bredaste utbud av gröna burgare. Enligt svenska folket har MAX Burgers också Sveriges godaste gröna burgare. ([Se undersökning](#)).

Axplock från rapporten:

- Försäljningen av gröna måltider ökar under sommaren, men även runt påsken och julen, sid 7.
- Vid Medborgarplatsen på Södermalm i Stockholm är var tredje måltid som säljs grön, dvs antingen lakto-ovo vegetarisk eller helt växtbaserad. Andelen helt växtbaserade måltider är 12,9 procent, sid 7, 8 och 11.
- I jämtländska Åre säljs det i genomsnitt lika mycket gröna burgare som i Stockholm. En femtedel av måltiderna som serveras är gröna, sid 7 och 8.
- På Ullevi säljs det mest gröna burgare i Göteborg. En fjärdedel av rätterna är gröna, sid 7 och 8.
- På Stortorget i Malmö säljs det mest gröna burgare i Skåne. En fjärdedel av rätterna som serveras är vegetariska och en tiondel veganska, sid 7, 8 och 11.
- I Uppsala säljs det mest gröna burgare på Stora torget. En fjärdedel av alla måltider som säljs i stadsdelen är gröna och en tiondel växtbaserade, sid 7, 8 och 11.
- Trollhättan är staden som äter klimatsnålast, sid 15.
- Partille utanför Göteborg är stadsdelen som äter klimatsnålast, sid 15.
- Polacker äter mer gröna burgare än svenskar. Nästan två av tio måltider som säljs i Polen är lakto-ovo vegetariska och en sjättedel är växtbaserade, vilket i båda fallen är runt tio procentenheter mer än genomsnittet i Sverige, sid 16.
- Eftersom det är valår har man i rapporten även ställt frågan till samtliga riksdagspartier om vilka åtgärder de vill vidta för att ställa om det svenska matsystemet för att nå 1,5 graders målet, sid 17.
- Mat- och klimatexperterna Anna Richert, WWF, Fredrik Hedenus, Chalmers och Elin Röös, SLU kommenterar partiernas svar. Experterna påpekar bland annat att partierna visserligen anger åtgärder för att ställa om produktionen i en mer fossilfri riktning men saknar mål för en hållbar och hälsosam matkonsumtion, sid 24.

Här äter vi mest

- Gröna burgare
- Klimatsnålt
- Växtbaserat
- MAX-restaurang

Åre är tillsammans med Stockholm de två orter där det är mest vanligt att välja en grön burgare, dvs lakto-ovo vegetarisk eller växtbaserad. 21 procent av burgarna som äts i Åre och Stockholm är gröna.

Trollhättan är staden där man äter de mest klimatsnåla burgarna i landet, trots att de inte toppar statistiken över var MAX Burgers säljer mest gröna burgare. Skälen är flera, dels att det är populärt med växtbaserade burgare och kycklingburgare i Trollhättan, vilka har mindre klimatpåverkan än både rött kött och halloumi, dels att det är vanligt med något mindre måltider än i resten av Sverige. Trollhätterna har lägst klimatavtryck med 1,99 kg CO₂e/måltid.

Stockholm och Åre är orterna i landet där det serveras mest gröna burgare, d v s lakto-ovo vegetariska och växtbaserade. En femtedel av burgarna som beställs i Stockholm och Åre är gröna. Södermalm i Stockholm är stadsdelen som toppar listan över var man äter mest helt växtbaserade burgare i Sverige med 13 procent.

Lund är den stad i landet där det äts mest växtbaserade burgare i genomsnitt, 7 procent av burgarna som beställs är växtbaserade.

MAX I TIDEN

1968

Första grillen i Gällivare.

1969

Första miljöinvesteringen i form av en returbehållare för att återvinna wellpapp.

1970

"Krysset" öppnades i Skellefteå och MAX börjar lämna frityrolja till tvåttillverkning.

1971

Burgerkedjan tog sig namnet MAX efter Curt Bergfors smeknamn och öppnade samma år sin första restaurang i Luleå.

"Perioden 2013-2020 minskade vi vår klimatpåverkan i hela vår värdekedja med 24% per omsatt krona"

Richard Bergfors, vd MAX Burgers:

- MAX Burgers är ett familjeföretag med ambitionen att finnas i minst fyra generationer till. För att klara det måste vår affärsmodell vara i linje med samhällets behov. Just nu behöver världen företag som visar vägen mot de globala klimatmålen. Sedan 2008 har vi sagt att vi är en del av klimatproblemet och också behöver vara en del av lösningen.

Vi har gjort en del av vår hemläxa - mellan 2013 och 2020 minskade vi klimatpåverkan i hela vår värdekedja med 24% per omsatt krona. Det omfattar alltså alla utsläpp från lantbrukarens jord till gästens bord och till och med gästens resa till och från restaurang. Men det mesta är fortfarande ogjort och vi behöver fortsätta minska utsläppen med cirka 4 procent per år fram till 2050.

Med rapporten Gröna burgarkartan vill vi dela med oss av våra erfarenheter och inspirera andra med vad man faktiskt kan åstadkomma.

1982

Första steget utanför Norrbotten togs när man öppnade på Drottninggatan i Stockholm.

Här äter vi mest gröna burgare i Sverige

Stockholmare, Årebor och Lundabor äter mest grön snabbmat i Sverige. Och allra mest äter Södermalmsborna vid Medborgarplatsen i Stockholm. Det visar den nyligen framtagna försäljningsstatistiken från MAX Burgers. Siffrorna visar också att de län som äter mest gröna måltider är Stockholms och Uppsalas län samt Västra Götaland.

I genomsnitt är var femte såld måltid i dessa län och städer vegetarisk eller vegansk. Men statistiken visar att vissa stadsdelar sticker ut rejält. På Ullevi i Göteborg, Stortorget i Malmö och Stora Torget i Uppsala är var fjärde måltid grön och på Södermalm i Stockholm är så mycket som var tredje måltid som serveras vegetarisk eller helt växtbaserad. Tittar man på genomsnittet för hela Sverige så är 18 procent av maten som serveras gröna burgare.

Det är betydligt högre siffror än antalet svenskar som brukar definiera sig som vegetarianer, vilket ligger runt sju procent enligt Axfoods Vegobarometern 2021.

Mer grönt på sommaren

Statistiken visar också att intresset för gröna måltider följer årstiderna. När temperaturen ökar utomhus växer också intresset för att äta grönt, men när klimatet kallnar så minskar intresset på restaurangerna. Med undantag för julen och påsken. Då ökar intresset för gröna måltider tillfälligt. Kanske är det så att svenskarna under semestrar och helgledigheter både är mer öppna för förändring och samtidigt har mer viljestyrka att orka bryta gamla vanor.

Statistiken visar även att vi äter vi mer gröna måltider på lördagar och söndagar än resten av veckan.

Under största delen av året väljer man helst bland det gröna utbudet till middag, utom under semestermånaden juli då ökar svenskarna sitt ätande av gröna burgare på luncherna. På nätterna sjunker däremot intresset för det gröna, särskilt under vintermånaderna. Men den långsiktiga tendensen är att allt fler väljer grönt också på nätterna.

Analysen av försäljningssiffrorna visar också att de gäster som handlar i de digitala kanalerna beställer mer grönt jämfört med bilburna gäster som beställer i drive-in eller fysiskt inne i restaurangen.

1991

MAX tog över lokalerna efter McDonalds i Luleå vilket skapade rubriker. Till och med den amerikanska TV-kanalen CNN rapporterade om det.

1992

MAX tar bort frigitförpackningar och aluminiumfolien av miljöskäl.

Län

Län där vi tagit till oss de gröna burgarna mest:

1. Stockholms län 20,4 %
2. Uppsala län 19,3 %
3. Västra Götaland 18,9 %
4. Jämtland 18,8 %
5. Kronoberg 18,5 %

I botten på listan ligger Norrbotten, där de gröna burgarna bara står för tolv procent av försäljningen.

2000

Samarbetet med Samhall att rekrytera personer med funktionsvariationer inleds. Cirka 150 medarbetare har hittills övergått från arbete genom Samhall till anställning på MAX.

2001

Öppnades åtta nya MAX-restauranger och kedjan blev rikstäckande.

2005

Samarbete med SOS-barnbyar inleds

2006

Började MAX med att fördela 7 – 10 procent av nettovinsten till projekt i utvecklingsländer. Summan uppgår hitintills till en kvarts miljard kronor.

2007

Byte av frityrolja och andelen palmoilja minskar från 88 procent till sex procent.

Stad

Städerna där vi äter mest grönt:

1. Stockholm och Åre 21,0 %
2. Lund 20,7 %
3. Göteborg 20,5 %
4. Nyköping 20,3 %
5. Mjölby 20,0 %
6. Uddevalla 19,6 %
7. Enköping 19,5 %
8. Uppsala 19,2 %
9. Falkenberg 19,1 %
10. Linköping 19,0 %

I botten på listan ligger Boden där bara 8,7% av den mat som säljs är gröna måltider.

Stadsdel

Medborgarplatsen på Södermalm toppar statistiken:

1. Medborgarplatsen, Södermalm, Stockholm 34 %
2. Hötorget, Stockholms City 27 %
3. Fridhemsplan, Kungsholmen, Stockholm 26 %
4. City Vasagatan, Stockholm, 26 %
5. City Hamngatan och Hammarby i Stockholm samt Ullevi i Göteborg, Stortorget i Malmö och Stora torget i Uppsala 25%

2008

Först i världen med att klimatmärka menyn

Började klimatkompensera hela verksamheten med trädplanteringar i Afrika.

Infördes vind-el på samtliga restauranger.

2009

bildades stiftelsen Rättvis Fördelning som äger preferensaktier i bolaget för att säkerställa att även i fortsättning ska 7 - 10 procent av den årliga vinsten gå till just rättvis fördelning till behövande

Rätt i tiden med godare burgare

– Vi var den första restaurangkedjan i världen som klimatmärkte vår meny, men eftersom våra gäster inte hade några referenser så var det ju svårt för dem att förstå vad siffrorna egentligen betydde, säger MAX Burgers chefskock Jonas Mårtensson.

Jonas Mårtensson tycker ändå inte att MAX Burgers var för tidigt ute med klimatmärkning.

– Om man ska få en ändring hos gästerna måste företaget ändra sig först. I och med att vi började prata tidigt om att vi som restaurang var en del av problemet, fick många andra företag upp ögonen för att deklarerat sin klimatpåverkan.

Sju år senare så lanserade MAX Burgers en grön meny med veganska och vegetariska burgare. Vilket blev en formidabel succé där medierna rapporterade om köerna utanför restaurangerna.

– Det var en kombination av att ligga rätt i tiden och att vi gjorde godare burgare, anser Jonas Mårtensson. Vi hade även tidigare provat oss fram med lite olika gröna rätter. Bland annat lanserade vi en falafel några år tidigare, men märkte snabbt att den bara skapade intresse bland dem som redan åt av det vegetariska utbudet. Men vi ville ju nå alla, vilket vi lyckades med vid lanseringen 2016 och när vi följde upp med ytterligare fem burgare två år senare.

När Jonas Mårtensson tänker framåt så konstaterar han att det under de här åren varit stort fokus på att efterlikna nötkött och kyckling i de gröna burgarna. Han tycker därför att det skulle vara roligt om man som gäst hos MAX Burgers i framtiden tydligt märkte att det faktiskt är grönsaker i burgarna.

Hans största utmaning de närmsta åren är dock att hitta svensktillverkade råvaror till de gröna burgarna. Under våren har MAX Burgers bytt ut den cypriotiska halloumin till norrländsk Grilloumi® i sin bäst säljande gröna burgare och därmed nästan halverat klimatavtrycket jämfört med den cypriotiska osten.

– Det tog två år att få fram en svensk ost som klarade våra krav, berättar Jonas Mårtensson. Vi fick god hjälp av både Fontana och Norrmejerier. Så nu har vi för första gången en svensk lakto-ovo vegetarisk burgare på menyn.

2010

Frityroljan börjar återvinnas till biodiesel istället för tvål

Laddstolpar för elbilar installeras på flera restauranger

2011

Första MAX i Norge.

2012

Första MAX i Danmark.

Här äter vi mest växtbaserat i Sverige

Veganmeckat i Sverige ligger på Medborgarplatsen. Drygt en av tio måltider som serveras på Medborgarplatsen i Stockholm är vegansk. Men den stad som ligger i topp är inte Stockholm, utan Lund. Lundaborna äter mest växtbaserade burgare i Sverige.

Län

Här är länen där vi äter mest växtbaserade måltider

1. Stockholms län 6,6 %
2. Uppsala län 6,0 %
3. Kronoberg, Skåne och Västra Götaland 5,9 %
4. Kalmar län 5,7 %
5. Gotland 5,5 %

I Norrbotten är det bara 3,8 % av maten som serveras som är vegansk.

2014

I samarbete med Tesla byggs de första superchargestationerna i Sverige.

Stad

Lundaborna äter mest växtbaserade burgare i Sverige:

1. Lund 7,0 %
2. Göteborg och Stockholm, 6,7 %
3. Malmö, 6,5 %
4. Kalmar och Trollhättan 6,3 %
5. Växjö och Åre 6,2 %

Minst intresse för vegansk mat i norra Sverige:

1. Boden, 2,9 %
2. Haparanda, 3,1 %
3. Skellefteå, 3,6 %

2015

Mjölken köps från närliggande mejerier.

100:e restaurangen öppnas på Lidingö.

2016

Femdubblades utbudet av vegetariska och veganska burgare, vilket blev företagets mest lyckade lansering någonsin.

2017

Kampanjen "Rethink Burgers" riktar sig till andra restaurangkedjor så de kan kopiera MAX burgare och även de börja sälja burgare med lägre klimatpåverkan.

MAX Burgers blir helt palm-oljefria

Öppnas MAX i Egypten.

Öppnas första MAX i Polen och idag har kedjan 14 restauranger där.

Stadsdel

En åttondel av all mat som säljs på MAX Burgers vid Medborgarplatsen i Stockholm är växtbaserad, det kan jämföras med de två procenten svenskar som uppger att de är veganer enligt den senaste Vegobarometern från Axfood.

1. Medborgarplatsen, Södermalm, Stockholm 12,9 %
2. Hötorget, Stockholm City 9,9 %
3. Stora Torget, Uppsala 9,8 %
4. Nordstan, Göteborg 9,3 %
5. Stortorget, Malmö 9,1 %

Minst vegansk mat äter man i Boden, där bara 2,9 % av maten som serveras är växtbaserad.

2018

MAX började kompensera sina egna utsläpp med 110 procent och blev klimatpositiva.

MAX uppdaterade sin gröna meny med ännu fler gröna burgare.

Mest veganskt på Medis

2019

MAX prisas av FN med "Global Climate Action Award" för sitt arbete med klimatpositiva burgare.

Den växtbaserade burgaren Plant Beef lanseras.

Andelen förnybart material i engångsförpackningarna ökas från 87 till 92 procent.

Minst i Boden

2020

MAX investerar i initiativet Svensk Kolinlagring.

Tre myter om att äta grönt

Myt 1: Det är bara en trend

Svar: **Falskt**

Allting tyder på att vegetarisk och växtbaserad kosthållning är en utvecklingslinje som vuxit sig allt starkare och att allt fler människor väljer att inkludera vegetarisk och vegansk kost i allt större utsträckning.

Enligt Jordbruksverket har svenskarnas köttätandet minskat med hela 9,8 kg/person från rekordnivån 2016 när vi åt 88,4 kg per person till 78,6 kg/person 2020. Detta efter att köttkonsumtionen ökat stadigt sedan 1990-talet. Förutom att vi på MAX Burgers märker det på ökad försäljning av gröna burgare så är det också tydligt i dagligvaruhandeln där de gröna alternativen ökat explosionsartat på senare år.

Enligt Vegobarometern 2021 från Axfood är andelen som definierar sig som vegetarianer och veganer nästan nio procent av befolkningen. Sex av tio svenskar uppger att de äter vegetariskt minst en gång i veckan, vilket är en ökning med 16 procentenheter sedan 2016, då 45 procent uppgav samma sak.

2021

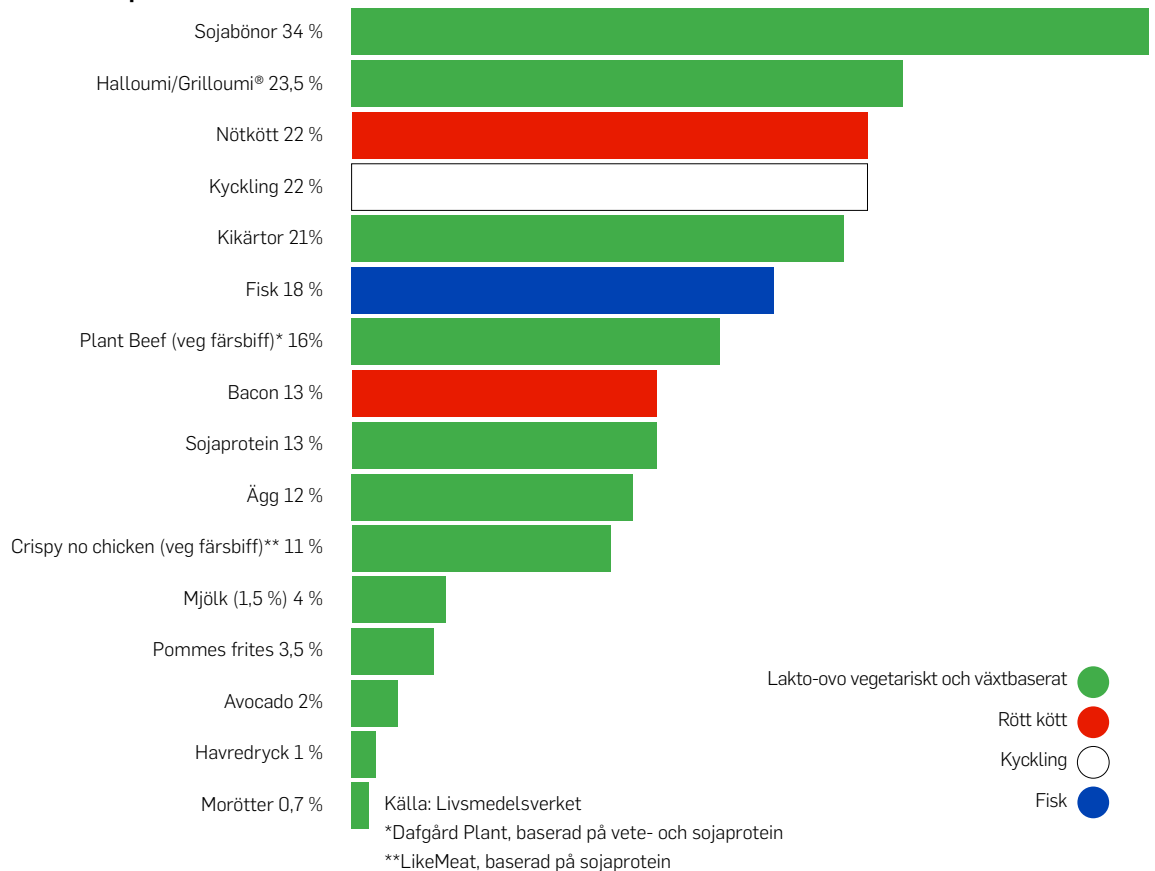
MAX blev först i Europa med den internationella klimatmärkningen Cool Food Meals.

Myt 2: Man blir inte mätt på vego-mat

Svar: **Falskt**

Det är inte svårt att bli mätt på vegetarisk mat. Men då måste man välja annat än sallad, tomater och gurka som mest består av vatten. Till exempel innehåller sojaböner mer protein än rött kött. Protein är det som mättar mest, därefter fett. Kolhydrater mättar minst.

Andel protein

2022

Den grekcyriotiska halloumin byttes till den norrländska motsvarigheten grilloumi och halverade den populära halloumiburgarens koldioxidutsläpp.

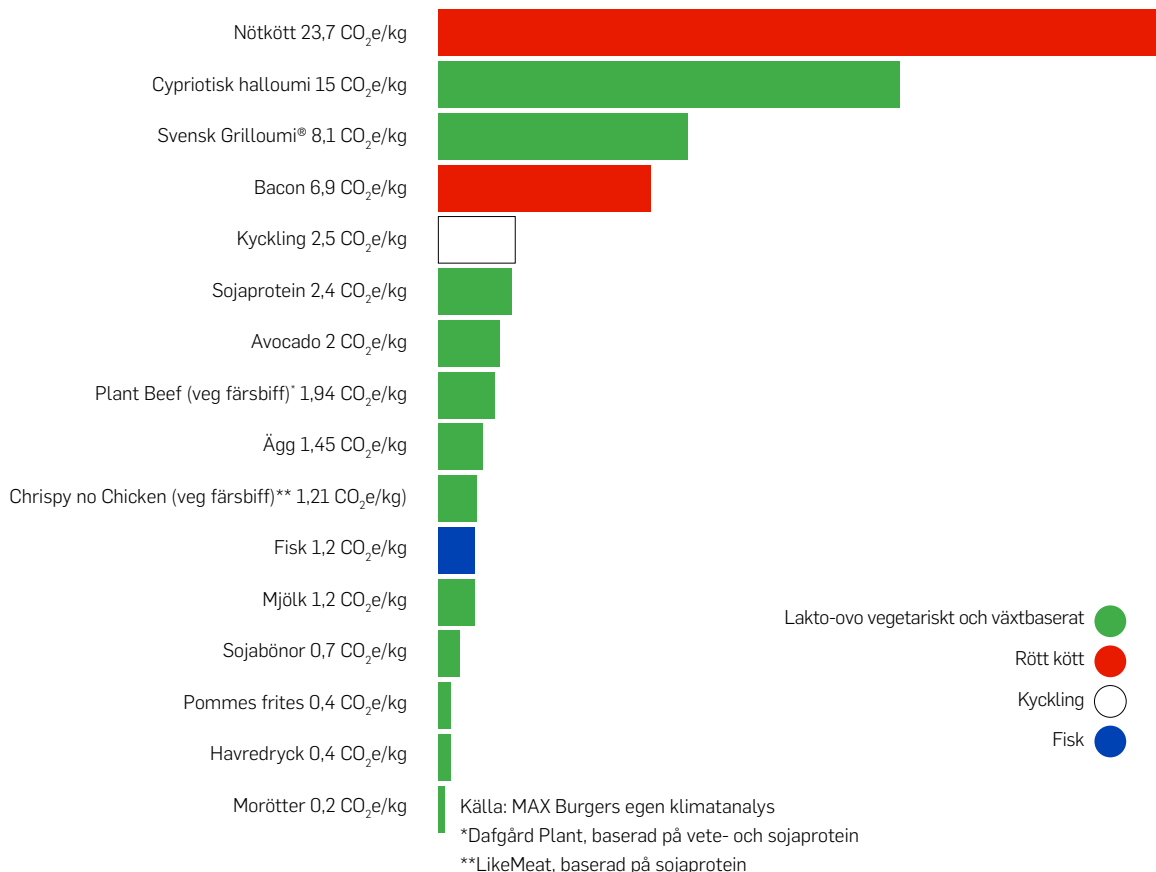
**FORTSÄTTNING
FÖLJER...**

Myt 3: Grön mat har lägre klimatpåverkan

Svar: Både **sant** och **falskt**

Grön mat har oftast lägre klimatpåverkan, men inte alltid. Till exempel så har den cypriotiska halloumiosten som blivit mycket populär i Sverige på senare år betydligt högre klimatpåverkan än både kyckling och fisk. Detta är ett av skälen till att MAX Burgers tidigare i år bytte från cypriotisk halloumi till en norrländsk motsvarighet (Grilloumi®) i sin populäraste gröna burgare. Genom att gå över till svensk ost så halveras nästan klimatpåverkan från 16 – 20 CO₂e/kg till 8,1 CO₂e/kg eftersom osten produceras i Sverige på svensk mjölk och med lägre klimatpåverkan och inte heller behöver transporteras från Mellanöstern till Europa.

Klimatpåverkan per kg råvara:

Så ska vi nå WWF:s mål på 0,5 kg CO₂e/måltid

**90 procent av MAX Burgers klimatpåverkan kommer från maten. I snitt har svenskar-
nas måltider idag en klimatpåverkan på 2 kg CO₂e/måltid.**

– Det är ungefär lika mycket som en måltid med köttburgare från MAX, säger Kaj Török, hållbarhetschef på MAX Burgers.

MAX Burgers har antagit Världsnaturfonden Sveriges mål med One Planet Plate. Det innebär att restaurangkedjan ska minska sin klimatpåverkan med fyra procent per år fram till och med 2050. Det motsvarar en sänkt klimatpåverkan med tre fjärdelar jämfört med dagens nivåer. Målet ska nås genom att öka andelen burgare med låg klimatpåverkan.

Ett sätt att minska klimatpåverkan är att sträva efter svenska råvaror så långt det går. MAX Burgers har alltid svenskt kött i Sverige, vilket har betydligt lägre klimatpåverkan än snittet på motsvarande kött från EU. Av samma anledning har man under våren bytt ut cypriotisk halloumi till den norrländska motsvarigheten Grilloumi®, vilken tog två år att utveckla.

– Men för att vi verkligen ska lyckas med att få våra gäster att välja burgare med låg klimatpåverkan så är den viktigaste framgångsfaktorn att de måltiderna är lika goda som de med hög klimatpåverkan, påpekar Kaj Török.

Fakta om One Planet Plate

WWF Sverige lanserade 2018 målsättningen att år 2050 ska en måltid bara ge upphov till 0,5 kg CO₂e per måltid vid lunch och middag. Frukost beräknas ligga på 0,4 kg CO₂e. Ett totalt koldioxidutsläpp om 1,4 kg CO₂e per människa och dag.

Här äter vi med lägst klimatpåverkan i Sverige

Trollhättan är den stad som äter klimatsnålast i Sverige och i stadsdelen Partille utanför Göteborg äter man ännu klimatsnålare. Men fortfarande är det långt kvar till målet på 0,50 kg CO₂e/måltid. Under 2020 har snittmåltiden på MAX legat på 2,1 kg CO₂e. För att MAX ska lyckas med WWF:s mål behöver man alltså minska koldioxidutsläppen per måltid med cirka 75 procent, vilket är 4 procent varje år fram till 2050.

Län

Klimatsnålaste länen i Sverige

1. Stockholms län 2,05 kg CO₂e/måltid
2. Skåne och Västerbotten 2,08
3. Norrbotten 2,10
4. Örebro 2,11
5. Västra Götaland 2,12

Stad

Trollhättan äter klimatsnålaste maten i Sverige

1. Trollhättan 1,99 kg CO₂e/måltid
2. Ystad 2,00
3. Helsingborg 2,01
4. Malmö 2,02
5. Göteborg och Stockholm 2,04
6. Piteå 2,05
7. Luleå och Skellefteå 2,07
8. Åre och Märsta 2,08
9. Kalmar, Karlstad, Umeå och Örebro 2,09
10. Växjö 2,10

Stadsdel

Partilleborna äter med minst klimatpåverkan i Sverige

1. Partille, Göteborg 1,64 kg CO₂e/måltid
2. Emporia, Hyllie, Malmö 1,66
3. Mall of Scandinavia, Solna 1,70
4. Södra City, Helsingborg och Trollhättan City 1,81
5. Täby Centrum, Täby 1,84

Polska gäster äter mer grönt än svenskar

MAX Burgers etablerade sig i Polen 2017 och redan från början var det överraskande tydligt att de gröna burgarna sålde bättre i Polen än i övriga länder.

– Polen har tidigare pekats ut som ett av de sämsta länderna i världen för vegetarianer och de flesta av oss förknippar nog polska matvanor med mycket kött, men våra fördomar kom verkligen på skam när försäljningen av de gröna burgare var så mycket högre här än i Sverige, säger vd Richard Bergfors. En av våra analyser är att den stora skillnaden berodde på att vi etablerat oss i områden med mycket ungdomar, men det räcker inte som förklaring. De polska försäljningssiffrorna av vegetarisk och vegansk mat ligger betydligt högre än i till exempel svenska universitetsstäder.

Den polska menyn är nästan identisk med den svenska, det enda som skiljer är att det är lite mer pickles på de polska burgarna och så finns det även en burgare med surkål.

Sedan 2017 har MAX Burgers öppnat 14 restauranger i Polen. Pandemin med hårda restriktioner och stängda restauranger har sinkat de ursprungliga etableringsplanerna men målet är att öppna ytterligare tio under 2022 och totalt 200 restauranger i landet inom 10 år. Strategin är nu att först etablera sig i Polen som ett alternativ till McDonalds och därefter fortsätta MAX Burgers expansionen in i Tyskland.

[Större intresse för gröna burgare i Polen](#)

Gröna burgare

Polen	28,1 %
Sverige	17,9 %
Norge	15,9 %

Veganska

Polen	15,6 %
Norge	5,3 %
Sverige	5,5 %

[Svenskarna mest klimatsnåla](#)

Sverige	2,1 kg CO ₂ e/måltid
Polen	2,3
Norge	2,5

Gdansk, Polen

Enkät till riksdagspartierna om hur vi ska nå 1,5 graders målet

Vi ställde frågan till samtliga riksdagspartier om de ville dela med sig av hur de inom sitt parti ser på behovet av att ställa om det svenska matsystemet* så att det är i linje med det globala 1,5 graders målet från klimatmötet i Paris år 2015?

* Vi använder begreppet matsystemet brett här och låter det inkludera produktion, insamling, bearbetning, distribution, konsumtion och avfallshantering av livsmedelsprodukter inom sektorerna jordbruk, skogsbruk och fiske.

1. Anser ditt parti att det svenska matsystemet* behöver ställas om för att svensk matproduktion ska vara i linje med 1,5 graders målet?

CENTERPARTIET

Ja.

KRISTDEMOKRATERNA

Alla verksamheter ska naturligtvis kontinuerligt utvecklas inom en rad områden, likaså matsystemet. Av svenskens växthusgasutsläpp består ca 20% av matens utsläpp*. Med tanke på att mat är den mest viktiga delen och äter gör vi alla flera gånger per dag kan inte siffran anses alarmerande. Dock både kan och vill livsmedelskedjan bli allt bättre varefter ny forskning och nya insikter kommer fram. Sen måste vi tydligt peka på hur mycket bättre det är ur både klimatsynpunkt och biologisk mångfaldsynpunkt att äta svenskproducerad mat. Utan våra egna gröna näringar tappar vi många andra värdefulla saker som vi behöver. Och i dessa tider av oro, vår självförsörjningsgrad måste ökas radikalt.

LIBERALERNA

Ja. Hela samhället måste ställa om. Utsläppen av fossil koldioxid ska upphöra. Metan och lustgas – som i stor utsträckning kommer från jordbruket – måste minska kraftigt. De utsläpp vi inte kan undvika behöver på sikt kompenseras genom till exempel infångning och lagring av koldioxid.

MILJÖPARTIET

Ja.

MODERATERNA

Ja.

SOCIALDEMOKRATERNA

Ja.

SVERIGEDEMOKRATERNA

Ja, med förnuft. Sveriges jordbruk hör till de mest klimat- och miljöanpassade i världen. Varje åtgärd som innebär att det krymper är kontraproduktivt för klimatet och miljön. Svensk livsmedelsproduktion ska främst styras av konsumenternas efterfrågan och inte av politiskt bestämda kvantitativa mål för konsumtion och produktion.

VÄNSTERPARTIET

Ja.

2. Kan du/ni ge konkreta exempel på åtgärder som ditt parti har föreslagit/tänker föreslå för att ställa om det svenska matsystemet* så att vi kan nå 1,5 graders målet?

CENTERPARTIET

- Den svenska primärproduktionen är viktig då den skapar jobb och företagande på landsbygden. Centerpartiet vill satsa på att öka den svenska matexporten, och skapa fler jobb och matföretagare i de gröna näringarna.
- Klimatförändringarna innebär stora risker för Sverige då det resulterar i produktionsbortfall för jordbruket. Därför vill Centerpartiet se mer av klimatinvesteringar i jordbruket och kraftfulla och långsiktiga åtgärder för en säkrare och jämnare vattentillgång under växtsäsongen.
- En grön omställning av svenskt jordbruk förutsätter långsiktigt hållbara och stabila villkor för biodrivmedel, som både kan bidra till att nå klimatmålen och målen i livsmedelsstrategin. En stor anledning till att många klimatsatsningar uteblir är att de hållbara alternativen kostar för mycket, men med rätt politik kan vi stimulera den inhemska produktionen, skapa fler arbetstillfällen och minska beroende av fossila drivmedel.
- Det svenska jordbrukets utveckling styrs i hög utsträckning av EU:s gemensamma jordbrukspolitik, och Centerpartiet vill att den ska bli mer marknadsorienterad och styra tydligare i en hållbar riktning. Den ska bidra till de 17 globala hållbarhetsmålen och förena insatser för ökad konkurrenskraft för våra miljö- och klimatutmaningar.

KRISTDEMOKRATERNA

- Åtgärder för att förbättra lönsamheten. Utan lönsamhet finns inte utrymme för investeringar i ny teknik, t.ex. precisionsodling
- Forskning i odlingsmetoder och utfodring kan ge saker att justera i produktionen (Bra för ekonomin är ofta bra för miljö och klimat)
- Vi behöver snarare jobba för att EU ska ställa om till vårt svenska system, det skulle ge betydligt bättre verkan och bättre djurvälstånd dessutom.

LIBERALERNA

- Fossila drivmedel behöver ersättas i hela värdekedjan. Elektrifiering är huvudalternativet. Där elektrifiering inte är möjlig behövs fossilfria bränslen, t ex biodrivmedel eller syntetiska bränslen.
- De idisslande djurens utsläpp av metan kan sänkas genom ändrat foder. Här pågår lovande forskning. Djurfoder måste också produceras hållbart. Odlingen får till exempel inte leda till avskogning.
- Hanteringen av gödsel behöver ändras för att minska utsläpp av både metan och lustgas. Det handlar både om hur gödsel lagras och om att gödsla effektivt. Mer gödsel behöver också bli biogas. Det minskar utsläppen från gödseln i sig samtidigt som biogasen ersätter fossila bränslen.
- Matens "Bäst före" system behöver ses över. Vi behöver också en effektivare insamling av matavfall som i högre utsträckning omvandlas till biogas.
- Genom att bygga ut kapaciteten för koldioxidinfångning (CCS) kan CCS kompensera för de utsläpp från matproduktionen som inte går att få bort.

MILJÖPARTIET

- Ställ om till ett fossilfritt jordbruk. Fasa ut de fossila subventionerna av diesel och öka satsningarna på omställning till ren och förnybar energi.
- Ta tillvara på all mat, minska matsvinnet och skapa cirkulära system! En tredjedel av all mat i världen slängs bort. Minska matsvinnet längs hela livsmedelskedjan, bättre styrmedel behövs särskilt för kött och mjölkprodukter med stort klimatavtryck.
- Mindre men bättre kött – stoppa import av kött från skövlade regnskogsområden. Kött som produceras med stor klimatbelastning eller hög antibiotikaanvändning ska kosta mer och måste minska. Främja istället köttproduktion med låga utsläpp, god djurvälstånd och stor miljöhänsyn, t ex ekologiskt kött från svenska naturbetesmarker.
- Satsa kraftfullt på svenska ekologiska vegetabilier, som grönsaker, baljväxter, frukt och bär.
- Öka stödet till ekologiska och kretsloppsanpassade brukningsmetoder – de är en nyckel till större miljö- och klimatnytta på totalen.
- Låt jordbruket lagra in mer kol från luften. Satsa på grödor och metoder som binder in mycket kol från luften, åtgärda de jordar som läcker ut mängder av växthusgaser så att de slutar släppa ut.

MODERATERNA

- Omställningen av det svenska matsystemet sker främst genom att öka livsmedelsproduktionen i Sverige, genom att minska utsläppen från transporterna och genom teknisk utveckling inom livsmedelsproduktionen.
- Idag produceras bara hälften av den mat vi äter i Sverige och det innebär en hög andel import med större miljö- och klimatavtryck. Den svenska matproduktionen sker med liten miljöpåverkan. Ju mer som produceras i Sverige desto bättre.
- Transporterna ställs om genom att se till att det produceras tillräckligt med fossilfri el samt bygga ut möjligheterna att ladda fordon i hela Sverige. Vi har avsatt en miljard mer än regeringen i vår budget för laddpunkter. För de transporter som inte kan elektrifieras inom kort, och för befintliga fordon, satsar vi på ett stöd för att öka produktionen av hållbara biodrivmedel.
- Växtförädling, digital teknik och automatisering – av allt från ogräsrensning till fördelning av gödning – har stor potential att öka produktionen och exporten av livsmedel samtidigt som miljöpåverkan minskar. För att det ska vara möjligt måste Sverige ligga i framkant när det gäller lagstiftning, innovationsförmåga och forskning. Lagstiftningen vad gäller växtförädling i EU måste även moderniseras och göras mer teknikneutral för att ta vara på den potential som finns i att utveckla nya grödor genom växtförädlingstekniker.

SOCIALDEMOKRATERNA

- Sverige ska ha levande och livskraftiga landsbygder med ett konkurrenskraftigt och miljömässigt hållbart jordbruk. För programperioden 2023 - 2027 föreslår regeringen därför en rejäl satsning på svenskt jordbruk. Regeringen föreslår att totalt 28,5 miljarder kronor – 5,7 miljarder kronor per programår – anslås för detta.
- Regeringen har:
 - föreslagit ett stödpaket på en miljard kronor till svenska bönder
 - tagit fram en långsiktig livsmedelsstrategi för att öka svensk matproduktion
 - infört strängare straff för matfusk och drivit på för mindre kemikalier och bättre märkning i EU
 - gett kommuner möjlighet att köpa mer miljöinriktat och svenskt genom en ny Upphandlingsmyndighet och bättre regler
 - inlett en satsning på ökad ekologisk produktion.
- Utvidgad klimatpremie för arbetsmaskiner - Klimatpremien främjar introduktionen av lastbilar, bussar och arbetsmaskiner med låga utsläpp av växthusgaser på marknaden genom att sänka inköpskostnaden av dessa för företag, kommuner och regioner. 10 miljoner kronor avsätts för dessa arbetsmaskiner 2022.
- För att bevara och utveckla kunskapen om mathantverk har regeringen satsat 10 miljoner kronor per år under perioden 2021-2023 i syfte att fortsatt driva det nationella center för mathantverk Eldrimner.

SVERIGEDEMOKRATERNA

En väl fungerande och växande svensk livsmedelsproduktion samt en utveckling mot större klimat- och miljöanpassning utan att äventyra lönsamheten är det centrala för måluppfyllelse. Allt hänger ihop.

Vi har lagt en rad förslag kopplat till svensk livsmedelsproduktion, exempelvis våra budgetsatsningar på följande områden;

- Ytterligare Nationell medfinansiering för uppfyllande av livsmedelsstrategin, 900 Mkr.
- Nytt anslag till kontroller av livsmedelsbedrägerier, 30 Mkr.

Vi lyfter även frågor som;

- Obligatorisk ursprungsmärkning av animaliska produkter.
- Minskad smittspridning.
- Effektivare och mer likvärdig livsmedelskontroll.
- Reducerat matsvinn.
- Behovet av livsmedelsberedskap.
- Småskaliga slakterier.
- Nya livsmedel.
- Växtförädling i naturvårdens tjänst.
- Vi har en öppen och positiv inställning gentemot både konventionell och ekologisk odling.
- Förbättrad konkurrenskraft inom livsmedelssektorn.
- Satsningar på innovation och utveckling inom livsmedelssektorn.

VÄNSTERPARTIET

Vi har föreslagit:

- Anta målsättning om att Sverige ska ha en självförsörjningsgrad på livsmedel på 80 %.
- Anta nationell målsättning för att bevara bördig jordbruksmark.
- Ta fram nationell handlingsplan för hur klimat- och miljöpåverkan av livsmedelskedjan, inklusive animalieproduktionen, ska minskas.
- Anta ett nationellt mål om att minska köttkonsumtionen med minst 25 procent till 2025, jämfört med dagens nivåer, bör införas.
- Regeringen bör verka för att kommuner ska uppmuntra till vegetarisk kost, exempelvis genom att införa konceptet vegonorm och/eller vegetariska dagar.

3. Vilka politiska och ekonomiska styrmedel är ditt parti beredda att införa för att vi ska få mer hållbara matsystem*?

CENTERPARTIET

- För att nå de högt uppsatta målen för en ökad livsmedelsproduktion bör konkurrenskraften stärkas inom hela livsmedelskedjan. Därför vill Centerpartiet att kostnaderna ska sänkas för företagen, krångliga regler och långa handläggningstider undanröjas och att stärka kompetensförsörjningen.
- Genom januariavtalet tog Centerpartiet fram ett initiativ till en utredning för att utveckla ett fossiloberoende jordbruk med huvudförslag att genomföra en grön skatteväxling där ett jordbruksavdrag införs och växlas mot en utfasning av den återbetalning av dieselskatt som jord-, skog- och vattenbrukets företag kan ansöka om. En grön omställning av svenskt jordbruk förutsätter långsiktigt hållbara och stabila villkor för biodrivmedel som både kan bidra till att nå klimatmålen och målen enligt livsmedelsstrategin.
- Varor från lokala leverantörer och producenter bör i högre utsträckning främjas vid offentlig upphandling. Att använda lokala råvaror är gynnsamt för arbetstillfällen i bygden och Centerpartiet vill att främjandet kan ske genom att ansvarig myndighet tillhandahåller information om upphandlingsförfarandet eller vilka krav som förenklar för producenter att vinna upphandlingsprocesser.

KRISTDEMOKRATERNA

Låt marknaden styras av lösare tyglar än tidigare så kommer en mångfald av lösningar att tas fram. Precis som i naturen där biologisk mångfald eftersträvas bör teknisk mångfald vara lösningen på både att minska utsläpp och öka kolinbindning. Genom politisk styrning efter vad som för tillfället är "hetast" riskerar samhället att missa många bra lösningar när alla subventioner går till en specifik teknik. Teknikneutralitet och teknikoptimism är två bärande delar.

Ett klokt brukande av skogen ger många miljö- och klimatfördelar. Träd i god tillväxt tar upp mer koldioxid än äldre träd. Genom att bygga hus och andra produkter i trä lagras den bundna koldioxiden och försvinner alltså från atmosfären. Genom att bygga i trä minskar vi uttaget av ändliga resurser (cement och stål) från jordskorpan. Både cement- och stålframställning ger upphov till stora utsläpp av klimatgaser (Fossilfri tillverkning av stål på G men det kommer att bli väldigt dyrt och framförallt kräva mycket el)

Dessutom ger oss skogen så många produkter som vi behöver varje dag. För alla fossilbase- rade produkter som kan ersättas med produkter från skogen har vi gjort en vinst i flera delar. Alla träd och alla trädets delar kan inte bli långlivade produkter men de är ändå hållbara.

LIBERALERNA

- Politiken ska främst skapa förutsättningar. Klimatomställningen genomförs av oss alla tillsammans. Det är vid köksbord och i styrelserum besluten fattas.
- Den viktigaste förutsättningen är att alla har tillgång till fossilfri energi (el, värme och drivmedel). Produktionen och distributionen av el behöver fördubblas på 20 år. Det behövs laddinfrastruktur i hela landet och stöd till uppbyggnad av produktion av inhemska biodrivmedel, inte minst biogas.

- Mer forskning, till exempel kring djurfoder. Stöd till teknik i tidiga utvecklingsfaser och till prototypanläggningar.<
- Den biologiska mångfalden behöver stärkas genom ekologiska öar i odlingslandskapet och genom sammanhängande skyddade områden.
- Koldioxidinfångning med kapacitet att fånga in 10 miljoner ton/år till 2030 (lika mycket som svenska bilar släpper ut idag) och 20 miljoner ton/år till 2035. Både staten och privata aktörer ska kunna köpa dessa negativa utsläpp.
- Förenkla regelverk så att de är ändamålsenliga och möjliggör ny teknik.

MILJÖPARTIET

- Ta bort de fossila subventionerna till jordbruket och stötta alla lantbrukare att producera sin egen rena, förnybara energi.
- Skärp det nationella målet för minskat matsvinn och stärk arbetet mot matsvinn i livsmedelskedjans alla led. Tex bättre möjligheter för butiker och restauranger att sälja ompaketerad mat, och öka materialåtervinningen av matavfall.
- Inför en skatt på importerat kött som producerats med stora mängder antibiotika och stort klimatavtryck
- Öka stödet till ekologiskt jordbruk. Minst 50 procent av den svenska jordbruksmarken ska vara ekologiskt certifierad år 2030.
- Hög miljöersättningarna till bonden för ökad mångfald av djur och växter i odlingslandskapet, ökad bördighet, och högre klimatnytta.
- Sätt ett nationellt mål för arealen naturbetesmarker. Naturbetesmarkerna hör till våra mest artrika miljöer.
- Återinför skatten på konstgödsel. Skatten är ett sätt att uppmuntra jordbrukare att ligga i framkant och utveckla ny teknik, och att komma åt själva användningen av handelsgödsel, som måste minska för att minska utsläppen.
- Öka satsningarna på återvätning av mulljordar. Mulljordarna står för 30 procent av det svenska jordbrukets klimatpåverkan, men utgör bara 6 procent av jordbruksmarken.

MODERATERNA

Hållbarhet i livsmedelsproduktionen handlar om att kunna producera med god kvalitet och liten miljöpåverkan samtidigt som lönsamheten är god. Mycket talar också för att lantbruket gör mer miljö- och klimatsmarta investeringar när lönsamheten är god. Vi vill stärka den svenska livsmedelsproduktionen genom att sänka skatter och avgifter så att kostnaderna minskar. Några exempel på detta:

- Vi vill minska regelbördan så att kostnaderna för administrationen blir lägre. Målet är att kostnaderna för administration ska minska med 30 procent.
- Vi vill minska kostnaderna för köttkontroll, och vi vill att avgifterna för till exempel livsmedelskontroll inte ska vara högre faktiska kostnaderna för tillsynen.
- I offentliga upphandlingar ska det ställas krav på uppfyllande av motsvarande svenska djurrättsregler, så att inte svenska producenter missgynnas.
- För att göra det lättare att starta livsmedelsproduktion vill vi se över möjligheterna att ge företag som fortfarande är i uppstartsskedet dispens från vissa krav som medför kostsamma investeringar.

SOCIALDEMOKRATERNA

- Öka svensk livsmedelsproduktion och genomföra en offensiv satsning på ekologiskt och hållbar jordbruk
- bibehålla och utveckla starkt djurskydd och höga miljökrav som en konkurrensfördel
- göra det obligatoriskt att vid alla upphandlingar av animaliska livsmedel ställa krav på att produktionen ska ha skett med höga krav på djurskydd och låg grad av användning av antibiotika – precis som i Sverige
- bättre märkning och ökad information till konsumenterna om matens ursprung, även på restaurang
- fortsätta att stötta Sveriges lantbrukare för att ställa om till ett fossilfri och hållbart jordbruk

Livsmedelsproduktionen i Sverige har förutsättningar att bidra till ökad sysselsättning och tillväxt. Det ger jobb på landsbygden samtidigt som det stärker hållbar utveckling och producerar mat av bra kvalitet med höga miljö- och djurskyddskrav. Men för att svenska bönder ska kunna konkurrera behövs ett starkt samhälle. Fusk och felmärkning av mat ska stävjas och kommuner behöver kunna köpa miljöriktat och svenskt. Det ska bli lättare för människor att bli aktiva konsumenter. Informationen om matens innehåll, näringsvärde, miljöpåverkan och ursprung måste förbättras och utökas. Krav på ursprungsmärkning av kött på restauranger bör införas.

SVERIGEDEMOKRATERNA

- Produktion och miljö är ouplösligt förenat och politiken måste samtidigt kunna se till båda värdena. Lika naturligt som det är att se på effektivitet när det gäller satsningar för ökad produktion måste det ses till miljöeffektivitet för satsningar som görs på miljön. Vi letar därför efter lösningar som ger mest miljö per krona.
- Styrningen måste kunna lämna gamla hjulspår, ha helhetssyn och kunna hantera målkonflikter för att fungera. Det handlar om människor och mycket som måste fungera. Därför är ofta möjliggörande mer effektivt än förbud. Åtgärder med synergieffekter för miljö och ekonomi är särskilt värdefulla. Det finns idag för mycket enkelspårig, idealistisk styrning.
- En god landsbygdspolitik ska ge goda förutsättningar för människor som lever, bor och verkar där. Sverige utgör en helhet och det som är bra för landsbygden är bra för hela landet. En fungerande landsbygdspolitik har sin utgångspunkt i ett konkurrenskraftigt jord- och skogsbruk.

VÄNSTERPARTIET

Vi kommer att verka för de åtgärder vi föreslagit i föregående fråga, samt fortsätta driva förslag på ökat ekonomiskt stöd för:

- Ökat ekonomiskt stöd för produktion av växtbaserad mat. Ett förändrat klimat möjliggör även odling av nya grödor, och en mångfald av grödor minskar risker och jordbrukets sårbarhet. En ökad konsumtion av växtbaserade livsmedel samt minskad köttkonsumtion har stor betydelse för klimatomställningen. Stärkta nationella produktionsvillkor kan därmed möta en växande efterfrågan genom stärkt nationell självförsörjningsgrad av dessa livsmedel.
- Ökat ekonomiskt stöd för betesmarker.
- Ökat ekonomiskt stöd för ekologisk produktion och omställning.
- Ökat ekonomiskt stöd för lokala och mobila slakterier. Stärker självförsörjningsgrad och minskar behov av djurtransporter.
- Investeringspott för fossilfria maskiner och fordon inom jordbruket.
- Inför biopremier i jordbruket. Biopremien syftar till att stödja dem som ställer om arbetsmaskiner och fordon till fossilfria drivmedel, som generellt är dyrare i nuläget, och att de inte ska missgynnas ekonomiskt.

Så här tycker mat och klimatexperterna om riksdagspartiernas politik

DE HÄR FÖRSLAGEN SAKNAR EXPERTERNA FRÅN PARTIERNAS

Anna Richert, matexpert, WWF:

Det saknas tydliga styrmedel och åtgärder som adresserar hållbar hälsosam konsumtion av mat. Man kan tydligt se att partierna riktar åtgärderna mot primärproduktionen på olika vis, men allt fler inklusive WWF menar att konsumtionen är en nyckelfråga för att åstadkomma hållbara livsmedelssystem. Det borde finnas en bred palett av lösningar även för detta!

Fredrik Hedenus, biträdande professor vid institutionen vid fysisk resursteori, Chalmers. Forskar kring strategier för att minska klimatpåverkan från energi och matproduktion:

Tydliga styrmedel som gör produktionen mer klimatsmart. Bättre ekonomiska villkor i sig kommer inte göra detta. Styrmedel för att förändra konsumtionen. Vi vet att det är mycket svårt att nå 1,5 graders målet med dagens konsumtion av animaliska produkter. Och om de är importerade eller ej spelar mindre roll.

Elin Röö, universitetslektor vid Institutionen för energi och teknik, SLU. Forskar kring lantbrukets teknik och system:

Enligt forskningen så behövs det kraftiga utsläppsminskningar i alla sektorer, inklusive jordbruket och livsmedelssektorn, omgående för att 1,5-graders målet ska nås. Forskning visar att även om alla utsläpp från alla andra sektorer skulle upphöra omedelbart så skulle utsläppen från livsmedelssektorn ensamt göra så att målet inte nås.

DE HÄR FÖRSLAGEN TROR EXPERTERNA MEST PÅ

Anna Richert:

På produktionssidan blir det viktigt med kretsloppsbaseerade fossilfria odlingssystem och ett aktivt arbete för hållbara företag i livsmedelskedjan av olika storlek i hela landet. Men sett till hela livsmedelssystemet och behovet av att uppnå fler mål än 1,5 så skulle jag ändå säga att partierna bör verka för vassa konsumtionsmål och anta kraftfulla åtgärder som på olika sätt levererar på hållbarhet och hälsa.

Fredrik Hedenus:

Ställa om till fossilfrihet inom jordbruket är centralt, även återvätning av mulljordar. När det gäller förändrad konsumtion är nog stöd till utveckling av vegetabiliska livsmedel en nyckelåtgärd.

Elin Röö:

För att nå 1,5 graders målet behövs det en kombination av kraftfulla åtgärder. Dels handlar det om att minska utsläppen i produktionen och transport av mat genom fossilfri teknik och effektiviseringar, en övergång till en mer växtbaserad kost i den rika delen av världen (inklusive Sverige) där konsumtionen av animaliska livsmedel är hög, minskat svinn och minskade förluster, inklusive minskad överkonsumtion av mat, speciellt onyttig mat. Dessutom kan kol lagras in i mark och växter. Stor potential till kolinlagring finns i att frigöra mark från foderproduktion globalt och återbeskoga denna.